

Auzitegietakako interpretaritzak

Alberto Amorrortu

HAEko Euskalduntze Zerbitzuko itzultzaile-interpretari taldea aritu izan da azken urte hauetan auzitegietakako interpretaritzak egiten¹. Izan ere, Euskal Autonomi Elkarteko Zuzentza Administrazioak, azken bolada honetan itzultzaile-interpretariak kontratatzearekin ekin badiio ere², HAEera, besteak beste, jo izan ohi du interpretari bila, erakunde honen zereginetakoa bat bait da, ihardutze-sail ofizialek hala eskatuz gero, itzulpen-interpretaritzak egitea (ikus arauak buruzko eranskina, HAEren egitura-dekretuak).

HAEren talde horretako kide izanik, auzitegietakako interpretaritzan izan dudan esperientzia laburraren ondoriozko gogoetak (Azkueren hiztegia, 2. adiera) azaltzen ahaleginduko naiz.

Zuzentza-Administrazioaren egoera aipatuz ekingo diot honi. Ezin esan Zuzentza-Administrazioa behar-bezala edo modu norma-

1. 1986: 6 saio. 1987: 23 saio. 1988: 24 saio. 1989: 29 saio.

2. Euskal Herriko Auzitegi Nagusian, Bilbon, bi itzultzaile-interpretari ari dira. Bana Donostiako eta Gasteizko Probintzi Auzitegietan.

lean aritzen denik: arazoak erabakitzeak luzeegi jotzen du, epaile eta idazkarien mugikortasunak buru gabe uzten ditu auzitegi-epaitegiak, baliabide materialak urriak dira (Euskal Autonomi Elkartek gauzazko baliabideen konpententzia hartzeak konponduko ahal du hori...).

Hizkuntzaren edo hizkuntzen arazoa gehitu behar zaio horri: lege-arauek aitortzen dutenez (ikus araei buruzko eranskinean, Konstituzioa, Estatutua, Euskararen Erabilera Arauzkotzeko Legea eta «Ley Orgánica del Poder Judicial» delakoa), bi hizkuntza ofizial dira Euskal Autonomi Elkarteak, eta ondorioz, horko Zuzentza Administrazioan. Norbere hizkuntza erabiltzeko eskubidea oinarritzko eskubide da. Euskararen erabilera, goraka egin badu ere, minoritarioa da, orde, gutxi entzuten da epai aretoetan: erabiltzeko tradizioarik edo ohiturarik eza, funtzionariak, epaile eta idazkariak batez ere, erdaldunak izatea -estatu mailako funtzionariak direla gogoratu behar da- eta horietako batzuren euskararekiko joera (prozesua gehiago luzatuko delako ustea...), langile euskaldunen prestakuntza falta. Arrazoiak ugari.

Guzti horrek lan baldintza eskasekin aritu beharra ekarri dio interpretariari. Alde batetik, aretoan kokatzeko arazoak, lana betetzeko toki egokirik eza..., ez dira konpontzen zailak. Bestetik, pertsonen jarrerak: batzutan, funtzionariak, abokatuek eta interpretariak baliatzen direnek ez dute interpretariaren lana estimatzen, zailantzat jartzen dute («Zer adierazten duten galdetzeko izan nintzen... baina ez nintzen ausartu, itzultzaileez fidatu ez edo», Pron-txiok izenpetutako artikulua, 1990-2-8ko EGIN).

Testuingurua kontutan izanik, interpretaritzaren berezitasunei lotuko gatzazkio jarraian.

Dakikegunez, ahozko itzulpena, interpretaritza, bi eratakio izan daiteke: esanosteko interpretaritza, hizlariak bere saioa edo diskurtso zatia bukatu ondorengoa; aldibereko interpretaritza, hizlaria hitz egiten ari den bitartean burutzen dena.

Esanosteko itzulpena da Euskal Autonomi Elkarteko auzitegi-epaitegietan bi hizkuntza ofizialen artean gehien erabiltzen dena

(aldiberekoa, Nuremberg-eko epaiketari buruzko filmeetan baino ez dugula ikusi esango nuke).

Esanosteko interpretariak, hizkuntza baten entzun duena bestean behar-bezala emango badu, hau da jatorrizko mezua jaso eta dagonariulerterazi, lehendabizi mezua ulertu, aldiberean ematen ez denez, gogoratu, eta azkenik, xede hizkuntzan era koherente eta ulergarrian eman behar du.

Goian aipatutako bideari jarraiki, has gaitezen ulermenarekin:

Ulermena

Bi motatako arazoak azpimarratuko nituzke hemen:

- A) Hizkuntza arrunta ulertzeari buruzkoak: sarritan gertatzen da zuzentza-administrazioaren zerbitzua eskatu duena, interpretaria eskatu duen hizlaria, alegia, eta interpretaria euskalki berekoak ez izatea (hizlaria baserritarra izatea eta interpretaria euskaldunberria, hizlaria Gipuzkoako kostaldeko arrantzalea izatea eta interpretaria bizkaieradun alfabetatua...). Elkar ulertzeko arazoak sor ditzake horrek (esate bateko, **bi-zilaguna** hitza: bizkaieradun euskaldun batek «compañero/a» itzuliko luke, hizlariak esan nahi zuena gaztelerazko «vecino»tik hurbilago den bitartean. Ñabardura horrek garrantzi handia izan dezake). Beraz, komenigarri litzateke hizlariaren euskalkia ezagutzen duen interpretaria izatea: bai epaileak, L.O.P.J. delakoaren arabera hizkuntza ezagutzen duen edonor aukera dezake interpretarirako (ikus araei buruzko eranskina, L.O.P.J), bai interpretaria bidaltzen duen erakundeak, kontutan izan beharko lukete hori.
- B) Lege eta Zuzentza arloko hizkuntza ezagutzea: zuzentza edo lege arloa eta hizkuntza juridikoari buruzko ezagupenek kalte egin ez ezik, beharrezko direlakoan nago, hau da, zein ingurutar aritu, hura ezagutu behar: auzitegi-epaitegien antolakuntza, zuzentza funtzionariak, prozesua zer den, prozesu motak eta horien aldiak, ahozkoztatuna zeintzutan erabiltzen den

gehiago (zibil eta lan arlokoetan), lege arloko hizkuntza bereziko terminologia, arazo zehatzaren nondik norakoa (auzi espedientea epaiketa edo ekintza aurretik eskatu eta ez didate inongo eragozpenik jarri). Euskarazko lege arloko hizkuntza finkatu edo normaldurik izan ez arren, berebiziko garrantzia du gatzelaniazkoa, traketsa, bihurria, klitxetua (*el dicente, con la venia, trámite de conclusiones definitivas, circunstancias modificativas, se desarrolla la prueba de cargo, la retractación de los testigos...*) ulertzeak, gero eman ahal izateko. Auzitegietan arituko den interpretariak, edozein interpretarik beharrezko dituen ezagupen eta dohainez gain, arlo horretako ezagupenak behar ditu: ez dut uste interpretarien prestakuntzarena konponduta dagoenik, are gutxiago auzitegietako interpretariena. HAEEn Administrazio eta Lege Arloko Itzultzaile Eskolak saioak egin ditu, baina beldur naiz bide hori ez ote den itxi; baliteke Unibertsitateak zeregin hori bere gain hartzea. Epe laburreko beharrak ezin dira ahaztu, ordea.

Oroimena

Lehen esan bezala, esanosteko interpretaritzak oroitzea eskatzen du ulertzeaz gain. Auzitegietako kontestutak berezitasunak ematen dizkio oroitu behar horri. Izan ere, datak, zenbakizko datuak, enumerazio luzeak, toki izenak, pertsonaia desberdinak, harreman nahasiak, kontrako bertsioak... sarri agertzen dira itzulgaietan. Gure oroimen ahulaz fidatzea baino, hobe dugu esanosteko interpretaritzako notaketa teknika ikasi eta erabiltzea, fideltasuna ezinbesteko gertatzen bait da hemen, besteak beste, zehaztasunik eza kode penalaren esparruan sar daitekeelako (ikus eranskina, Código Penal). Prozesu penaletan, behin baino gehiagotan gertatu zaigu salatuaren abokatu defendatzaileak, edo salatuak berak, interpretariak ehuneko ehuna itzuli ez duela argudiatzea. Gakoa bezain garrantzitsu dira zirkunstantziak hemen³.

3. Ikus Koldo Bigurik interpretaritzari buruzko ikastaroez egindako aipamena: SENEZ 1989, 1-2 zenbakiak, 215-217 orr.

Mezua ematea.

Bi hizkuntzetatik interpretatzea, bi hizkuntzetan eman beharra gerta dakiguke: normalean epaileak edo funtzionariak gaztelaniaz esaten duena euskaldunari itzuli behar zaio eta hizlari euskaldunaren diskurtsoa epaile-fiskal eta abarrei. Euskal Autonomi Elkarteko bi hizkuntza ofizialen egoeren arteko ezberdintasunak ere arazoak sortzen ditu sarritan: gaztelerazko zuzentza arloko hizkuntza normaldurik (omen) dago, tradizioa du, hiztegi berezi finkatua... gazteleradun arruntentzako eurentzako ulergaitza, askotan.

Euskaraz ez dago horrelakorik: tradizioarik ez, hizkuntza normaltzeko hastapenetan baino ez gaude. Dokumentuen ereduak, formularioak, hiztegiak, lege testuak eta gaztelerazko lege testuen itzulpen normalduak apenas egiten hasiak. Interpretariak ez du euskarazko erreferentzia gehiegirik, eta euskarazko lege-hizkuntza xume hori ezagututa ere, alferrik zaio erabiltzea, sarritan, euskaldun alfabetatu gabe batek ez bait du ulertzen. Beraz, gaztelaniaz azaldutako mezua euskaraz emateko orduan, itzuli ez ezik, mezua jaso behar duenak ulertzeko moduan egokitu behar da (esate bateko, epailearen ordeaz jueza erabili; notari-akta edo akta notarialen ordeaz egun hartan izenpetu zenuen harako paper hura), baina gehiegizko «interpretaziorik» egin gabe.

ERANSKINAK

1978.eko Espainiako Konstituzioa

3. ARTIKULUA

1. Gaztelania da Espainiako estatuaren hizkuntza ofiziala. Espainol guztiek jakin behar dute eta erabiltzeko eskubidea dute.

2. Espainiako beste hizkuntzak ere ofizialak izango dira haiei dagozkien erkidego autonomoetan berauen estatutoei dagozkien eran.

3. Espainiako hizkuntza moeta ezberdinen aberastasuna kultur ondare bat da eta hura babes eta begirunegarri izango da.

Euskal Herrirako Autonomia Estatutoaren 3/1979 abenduak 18, Lege Organikoa

6. ARTIKULUA

1. Euskarak, Euskal Herriaren berezko hizkuntza denez, hizkuntza ofizialen maila izango du Euskal Herrian gaztelaniarekin batera eta guztiek dute bi hizkuntzok ezagutzeko eta erabiltzeko eskubidea.

Ley Orgánica 6/1985 de 1 de julio del Poder Judicial.

ARTICULO 231

1.- En todas las actuaciones judiciales, los jueces, magistrados, fiscales, secretarios y demás funcionarios de juzgados y tribunales, usarán el castellano, lengua oficial del estado.

2.- Los jueces, magistrados, fiscales, secretarios y demás funcionarios de juzgados y tribunales podrán usar también la lengua oficial propia de la comunidad autónoma, si ninguna de las partes se opusiere, alegando desconocimiento de ella, que pudiese producir indefensión.

3.- Las partes, sus representantes y quienes les dirijan, así como los testigos y peritos, podrán utilizar la lengua que sea también oficial en la comunidad autónoma en cuyo territorio tengan lugar las actuaciones judiciales tanto en manifestaciones orales como escritas.

4.- Las actuaciones judiciales realizadas y los documentos presentados en el idioma oficial de una comunidad autónoma tendrán, sin necesidad de traducción al castellano, plena validez y eficacia. De oficio se procederá a su traducción cuando deban surtir efectos fuera de la jurisdicción de los órganos judiciales sitos en la comuni-

dad autónoma, salvo, en este último caso, si se trata de comunidades autónomas con lengua oficial propia coincidente, o por mandato del Juez o a instancia de parte que alegue indefensión.

5.- En las actuaciones orales, el juez o tribunal podrá habilitar como interprete a cualquier persona conocedora de la lengua empleada, previo juramento o promesa de aquella.

Código Penal

ARTICULO 332

Cuando el testigo o perito, sin faltar sustancialmente a la verdad, la altere con reticencias o inexactitudes, la pena será de multa de 100.000 a 1.000.000 de pesetas.

Azaroaren 24ko 10/1982 oinarritzko Legea, euskararen erabilpena arauzkotzekoa.

9. ATALA

1. Epailaritzarekingo harremanetan, herritar guztiek aukerako hizkuntza ofizialaz baliatu ahal izango dute, inolako itzulpenik ezin eska dakiekeela.

2. Euskaraz aurkeztutako idazki eta agiriak, eta bai epailaritzarihardunak, balio osozkoak eta eragite-indarrezkoak izango dira.

3. Eusko Jaurlaritzak, dagokien ihardutze-sailekin elkar hartuta, Euskal Herriango Epai-Arduralaritzan euskararen erabilpena arauzkotzea suztatuko du.

12. ATALA

2. Halaber, itzultzaile zerbitzu ofiziala sortaraziko du; hori autonomia-elkarteko herritarren eta herri-erakundeen esku egongo da, itzulpenen zehaztasuna eta legezko baliokidetasuna bermatzeko.

**Azaroaren 7ko 262/1989 Dekretua, Euskal Autonomi Elkar-
teko Itzulpen Zerbitzu Ofiziala sortarazi eta Herri-Arduralari-
tzaren Euskal Erakundearen Ihardute-Egitura aldatzen duena
(1989-12-14ko EHAA, 235 zk.a)**

2. ATALA

Herri-Arduralaritzaren Euskal Erakundearen Ihardute-egitura zehazten duen dekretuaren (azaroaren 11ko 269/1986 dekretua) 12. atala honela idatzita geratuko litzateke:

12. ATALA

1. Itzulpen-Zerbitzu Ofiziala izango da euskararen eta gaztela-
niaren arteko itzulpenen zehaztasuna eta lege-baliokidetasuna ziur-
tatzeko aginpidea duen ihardute-saila.

2. Itzulpen Zerbitzu Ofizialak honako egiteko hauek beteko ditu:

d) Zuzentza-Administrazioak eskatutako epailaritza ihardunak
(auzi-eske, elkar hartzeko agiri, agiri-bidezko frogak, epai, e.a) eus-
karatzea eta gaztelaratzea, doakien alderdiei jakin eratzeko edo
besterekiko indarra izan behar dutenean.

e) Epaialdi, aurrez-aurreko, adierazpen eta abar bezalako epaila-
ritza-ihardunetan euskarazko nahiz gaztelaniazko interpretaritza
egitea, Zuzentza-Administrazioak hala eska dezanean.

SINTESIS

La labor de interpretación en los Tribunales

El autor nos ofrece una breve reflexión sobre la situación en que se realiza hoy en día la labor de interpretación en los Tribunales de Justicia de la Comunidad Autónoma Vasca.

Si bien en la Administración de Justicia se refleja la coexistencia de las dos lenguas oficiales, el uso que se hace del euskara, por diversos motivos, sigue siendo minoritario. Ello lleva consigo el que las condiciones de trabajo del intérprete no

sean siempre todo lo adecuadas que sería de desear, tanto en el aspecto material (falta de sitio adecuado para trabajar...), como en lo que se refiere a la poca credibilidad que en ocasiones se atribuye a su labor.

La interpretación consecutiva -el uso que se hace de la modalidad simultánea es prácticamente nulo- requiere tres fases: comprensión del mensaje, memorización del mismo y, finalmente, transmisión coherente a la lengua de destino.

Comprensión

En cuanto al euskara se refiere, esta fase implica, por una parte, la necesidad de conocer el lenguaje característico del ámbito de la Justicia y de las leyes (organización, tipos de procesos, terminología, referencias sobre el caso en cuestión...); y por otra, en caso de que el declarante se exprese en dialecto, la necesidad de que el intérprete lo conozca, a fin de evitar errores de comprensión.

Memorización

La gran cantidad de datos que debe memorizar el intérprete (fechas, datos numéricos, nombres de lugares y personas...), así como la importancia que éstos tienen en los procesos judiciales, hacen aconsejable el aprendizaje y utilización de un sistema de notación, a fin de poder reproducir el mensaje lo más fielmente posible.

Transmisión

Cuando la lengua de partida es el castellano -lenguaje normalizado en el ámbito de la Justicia- y la de destino el euskara, se plantean, a menudo, ciertas dificultades debidas a que ésta carece de tradición en ese ámbito y su normalización está aún en vías de realizarse. Finalmente, cuando el proceso es el inverso, el intérprete se ve a veces en la necesidad de adecuar el mensaje al nivel de comprensión del destinatario, sin alterar por ello el contenido de aquél.

El autor nos ofrece finalmente, a modo de anexo, una breve compilación del articulado existente en las diferentes normas legales en relación al tema tratado.

ABSTRACT

Interpreting in court

The author offers us a brief analysis of the circumstance under which the work of interpreting is carried out in the Courts of Justice in the Basque Autonomous Community.

Although the coexistence of the two official languages is reflected in the Administration of Justice, the use of Basque continues to be minority, for several reasons.

This means that the working conditions of the interpreter are not always as good as could be expected, both from material considerations (the lack of an adequate place to work, etc.) and with respect to the low level of credibility which is given to his or her work.

Consecutive interpreting—the use which is made of simultaneous translation is virtually nul—requires three stages: comprehension of the message, memorisation of same and, finally, coherent transmission into the target language.

Comprehension

As far as Basque is concerned, this stage implies, on the one hand, the need to know the characteristic language of the judicial environment and of laws (organisation, types of trials, terminology, references concerning the case in question, etc.) and on the other, should the witness express him or herself in dialect, the need for the interpreter to understand this, in order to avoid errors of comprehension.

Memorisation

The large amount of data which the interpreter must memorise (dates, numerical data, names of people and places, etc.) as well as the importance these have in legal proceedings, make the learning and use of a note-taking system advisable, in order to be able to reproduce the message as accurately as possible.

Transmission

When the source language is Spanish—the standardised language in the legal world—and the target language is Basque, certain difficulties arise on occasions due to the fact that the latter has not been used traditionally in this area and its standardisation is still under way. Finally, when the process is reversed, i.e., Basque to Spanish, the interpreter frequently sees the need for adapting the message to the comprehension of the recipient, without altering the contents of same.

Finally, the author offers us a brief compilation, in the form of an appendix, of the articles which exist in several laws dealing with the subject in question.